

Blaž Gselman

O POLITIČNOSTI POJMA TRANSFORMACIJE

Žlahtni meščan je pozno Molièrovo delo. V tej komediji z baletom prikaže absurdnost snobizma, precioznosti in posameznikove želje po vzponu na družbeni lestvici monarhične Francije. Ko jo je leta 1670 napisal, je bila komedija kot literarna podvrsta zaradi Molièrovih prejšnjih uspehov ne le povsem rehabilitirana in postavljena ob bok tragediji, komediograf sam je vmes zaradi *Tartuffa*, uprizorjenega šest let prej, tudi že padel v nemilost pri delu vladajočih stanov, predvsem pri pariški duhovščini. A na tem mestu ne bomo obnavljali niti Molièrovega življenja niti dramske pripovedi. Skušali bomo pokazati na aktualnost nekaterih motivov ali, še bolje, kategorij, ki izhajajo iz motivov v besedilu.

Ker je bilo Molièrovo okolje prehod med predmoderno in moderno družbeno formacijo, mi pa razumemo vsakokratno družbo kot zgodovinsko pogojeno, bi bil poskus neposrednega prenosa takratnih vrednot oziroma ideologij v današnji čas prav tako absurden kot Jourdainov poskus transformacije iz meščanskih krogov v aristokratske. Zato pa lahko danes ob reaktualizaciji Molièrove komedije toliko plodneje govorimo o sami transformaciji. Danes je meščanstvo vladajoči razred, ki ima v svojih rokah ekonomsko in politično moč. V drugi polovici 17. stoletja pa ni bilo tako. Meščanstvo je vznikalo kot tretji, vmesni razred, med vladajočo aristokracijo in podrejenimi tlačani. Od tod je prišlo tudi poimenovanje srednji razred, ki je, ko je meščanstvo stoletje pozneje – simbolno s francosko revolucijo – vrglo aristokracijo s prestola, zakrivalo dejanski položaj in novo razmerje moči v družbi. Razmerje, ki še vedno velja: buržoazija proti proletariatu. Takšen je antagonizem med osrednjima družbenima razredoma v moderni, kapitalistični družbeni formaciji, ki ni torej nič homogenega

Gregor Čušin, Primož Pirnat

in enotnega, kakor bi nas včasih radi prepričali sociologi konservativne in liberalne provenience. Družbo preči razredni boj in ob njem želimo v naše razmišljanje vpeljati kategorijo transformacije. Najprej, razumemo jo kot politično kategorijo. Transformacija posameznika je lahko le absurдна in zato tarča posmeha. Nenazadnje se zato žlahtnemu meščanu vsi tako privošljivo smeji. Zanima nas torej transformacija družbe, natančneje rečeno, kako lahko odpravimo družbene antagonizme. Politična zgodovina nas uči, da je to možno edinole takrat, ko se dotlej podjarmljene in zatirane družbene skupine zavejo svoje podrejene situacije in se politično organizirajo z namenom odprave vladajočega razreda.

Danes, ko se bližamo že desetletju, preživetem v gospodarski krizi, so takšne skupine na Slovenskem predvsem brezposelni, mladi in tujci ter tudi tisti vse številnejši, ki imajo zaposlitev, a je ta prekarne narave. Argument lahko tudi obrnemo in rečemo, da je danes skoraj vsak, ki živi od svojega dela, obsojen na negotovo zaposlitev, saj v kapitalističnem gospodarstvu in spremljajoči politični histeriji nihče ne ve, kdaj bo izgubil službo. Poleg neoliberalnih politično-ekonomskih elit, ki v Evropi branijo svoj protirevolucionarni razredni projekt razgradnje socialne države (najsi bo ta v preteklosti realiziran kot regulirani liberalizem na Zahodu ali socialistična država na Vzhodu), prihaja vse očitneje nad podrejene razrede še en sovrag: konservativni, protiliberalni projekti, ki se uvrščajo na desni pol političnega spektra in predstavljajo vse od populističnih poskusov do neonacizma. Zaradi svoje naperjenosti proti obstoječim liberalnim politikam, ki so široke množice pahnila v človeka nedostojno življenje, imajo ti politični projekti v nekaterih okoljih izjemno široko podporo prav pri skupinah z družbenega dna. Te politike kot krivca za slabo stanje v družbi največkrat krivijo tujce ter pripadnike manjšinskih veroizpovedi in spolnih usmeritev. Vsi ti naj bi po njihovem mnenju predstavljali oviro družbeni blaginji. Navidez se torej takšne politike zavzemajo za delovnega človeka, za njegovo dobrobit. S tem žanjejo dejanske politične uspehe, saj so ob kompromisni levičarski politiki edini, ki resnično nagovarjajo pavperizirane množice. A ti projekti so kvazirevolucionarni. Njihov program je pogosto izrazito uslužen kapitalu, nikakor ne delu. V resnici je njihova funkcija v ohranjanju obstoječih, tj. kapitalističnih družbenih odnosov in vseh družbenih neenakosti ter protislovij, ki iz njih izhajajo. Navidezno se zavzemajo za delavce, v resnici pa želijo eno podrejeno skupino spreti z drugo, recimo s tistimi delavci, ki so prišli od drugod, pa nadalje oboje s tisto, ki se identificira s spolnimi identitetami, drugačnimi od heteroseksualnosti. Njihovo ideološko delo je v tem, da družbena nasprotja premeščajo z razrednih pozicij na identitete. Podobno deluje neoliberalna politika, ki rada neti medgeneracijske spore. Nekdanje delo, upokojeince, sedanje delo, zaposlene in brezposelne ter bodoče delo, študente, razvršča v generacijske skupine, ki naj bi stale druga nasproti drugi. Že iz našega zapisa vidimo, da to ni res. V vseh primerih gre za delo, ki se v političnih bojih zoperstavlja kapitalu.

Po tej krajši eksplikaciji političnosti transformacije se lahko vrnemo na začetek in zastavimo vprašanje: kdo ali kaj bi lahko bil ali bilo danes žlahtni meščan? Molière je uporabil oksimoron, saj se lahko z atributom žlahtnosti

ponaša samo nekdo plemenitega rodu. S tem je dosegel farsičnost. Tristo petdeset let pozneje sintagma še vedno učinkuje, le da se zdi, da je učinek prej kot ne tragičen. Meščan ni več »srednji razred«, že davno tega se je povzpел na vrh družbene lestvice, in čeprav bi želel zakriti svojo mesto v družbeni strukturi, se vse bolj odkrito kaže, od kod prihaja nadvlada. Kaj bi torej lahko pomenilo, da ob izkoriščanju delovnih ljudi ostaja žlahten? Morda to, da vodi podjetje v skladu z etičnimi vrednotami? Bi lahko bila žlahtna meščanka danes francoska nacionalistka Marine Le Pen, ki Francozom obljublja lepšo prihodnost in žuga visoki evropski tehnokraciji? Zavrgli bomo obe zgornji možnosti; če je pri političarki precej hitro vidno – celo liberalnemu očesu –, da gre za izjemno nevarno politiko, ki je v podobnih kriznih časih nekoč že povzročila pogrom nad evropskim prebivalstvom, pa je pri nekom, ki vodi proizvodnjo, potreben večji napor, a zato nič manj vreden političnega preseganja. Odnos med kapitalom in delom sam po sebi pomeni izkoriščanje dela s strani kapitala. To izkoriščanje je strukturno in zato neodvisno od kapitalistove morale, dobre volje ali česa tretjega. Prav tako lahko pogledamo na ta odnos z druge strani: kapitalist ne potrebuje nobenega pohlepa, da bi bil grozen, sistem se pač drugače ne zna obnašati, kot da jemlje presežno vrednost delu in jo daje kapitalu. To poznamo kot profit in ni eksces, temveč pravilo našega družbenega ustroja.

Zato bomo za odgovor na naše vprašanje izbrali tretjo možnost: meščan, naj bo žlahten ali ne, danes ni potreben. Je odvečen človek. Ni res, da je on ta, ki daje ljudem delo in skrbi za njihovo kulturno omiko. Morda je to počel v začetku moderne družbe, danes pa je odvečen. Danes je čas, da podrejeni razredi z družbeno transformacijo pometejo meščana na smetišče zgodovine. Alternativa je, tako se zdi po številnih aktualnih političnih dogajanjih, barbarstvo.

Jernej Gašperin, Primož Pirnat